

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «МЕНЬШАКОВА ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF MENSHAKOVA v. UKRAINE)**

(Заява № 377/02)

РІШЕННЯ

Цю редакцію було виправлено 7 червня 2010 року
відповідно до правила 81 Регламенту Суду

СТРАСБУРГ

8 квітня 2010 року

ОСТАТОЧНЕ

04/10/2010

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Меньшакова проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), *Голова*,
Рената Ягер (Renate Jaeger),
Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),
Марк Віллігер (Mark Villiger),
Миряна Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska),
Здравка Калайджиева (Zdravka Kalaydjieva), *судді*,
Михайло Буроменський (Mykhaylo Buromenskiy), *суддя ad hoc*,
та Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), *Секретар секції*,
після обговорення за зачиненими дверима 16 березня 2010 року постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 377/02), яку 4 грудня 1999 року подала до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянка України пані Олександра Омелянівна¹ Меньшакова (далі — заявниця).

2. Заявницю представляв пан С. Козлов, юрист, який практикує у м. Севастополі. Уряд України (далі — Уряд) представляв його Уповноважений — пан Ю. Зайцев з Міністерства юстиції.

3. 7 травня 2007 року Суд вирішив повідомити про заяву Уряд. Відповідно до пункту 3 статті 29 Конвенції Суд вирішив одночасно розглядати питання щодо прийнятності та суті заяви.

ФАКТИ**I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ**

4. Заявниця народилась у 1941 році та проживає у м. Севастополі.

5. Заявниця працювала на державному підприємстві «Севастопольський морський завод» (далі — СМЗ). Після звільнення з СМЗ 30 вересня 1996 року заявниця працювала на дочірньому

¹ Текст рішення було виправлено 7 травня 2010 року. Попередньо було зазначено «Омелянова».

підприємстві СМЗ — «Совморсудокорпус» (далі — СМСК) до липня 1997 року.

6. Заявниця подавала декілька позовів до своїх колишніх роботодавців, вимагаючи спочатку виплати заборгованості з заробітної плати, а потім — компенсації за несвоєчасну виплату заробітної плати відповідно до статті 117 Кодексу законів про працю України. Згідно з цим положенням працівники, які звільнились, мають право звернутись із позовом до суду, якщо їх заробітна плата чи пов'язані з нею виплати, що належали їм, не були виплачені в день припинення трудових відносин, тобто така компенсація стосувалась затримок у виплаті після припинення їх роботи.

Провадження щодо СМЗ

1. Перше провадження

7. У липні 1997 року заявниця подала до Нахімовського районного суду м. Севастополя (далі — Нахімовський суд) позов до СМЗ щодо виплати заборгованості із заробітної плати.

8. 8 липня 1997 року суд присудив заявниці 492,17 грн¹ заборгованості із заробітної плати. Період роботи заявниці, за який їй було присуджено зазначену суму, вказано не було.

2. Друге провадження

9. 26 листопада 1997 року заявниця подала до того ж суду новий позов до СМЗ щодо компенсації за несвоєчасну виплату заборгованостей із заробітної плати.

10. 5 серпня 1998 року Нахімовський суд, посилаючись на частину 1 статті 117 Кодексу законів про працю України, присудив заявниці 1574,40 грн² компенсації заборгованості із заробітної плати за період з 1 жовтня 1996 року до 5 серпня 1998 року, протягом якого заробітна плата не виплачувалась. Суд зазначив, що представник підприємства-відповідача не з'явився в судові засідання та не повідомив про причини неявки. Крім того, суд зазначив, що у письмовій заяві, поданій до суду 13 березня 1998 року, представник підприємства-відповідача погодився з вимогами заявниці щодо суми компенсації за період з 1 жовтня 1996 року до 13 березня 1998 року.

11. Рішення від 8 липня 1997 року (щодо заборгованості з заробітної плати) та від 5 серпня 1998 року (щодо компенсації за несвоєчасну

¹ Приблизно 120 євро.

² Приблизно 340 євро.

виплату заборгованості з заробітної плати) не були оскаржені та набули законної сили. Виконавчі провадження щодо цих рішень були відкриті 15 жовтня 1997 року та 5 жовтня 1998 року відповідно. 18 березня 1999 року заявниці було в повному обсязі виплачено присуджені суми.

12. 1 жовтня 2001 року СМЗ подав до Верховного Суду України касаційну скаргу на рішення від 5 серпня 1998 року у рамках нової касаційної процедури. У своїй касаційній скарзі СМЗ стверджував, що не несе відповідальності за затримки виплати заявниці заборгованості із заробітної плати, що його представник у суді першої інстанції не мав права погоджуватись з позовною заявою заявниці, що СМЗ не був належним чином повідомлений про дату та час проведення судового засідання та що рішення суду першої інстанції не містило розрахунків присудженої суми. 23 квітня 2003 року Верховний Суд України прийняв скаргу до провадження та запросив заявницю взяти участь у судовому засіданні за касаційною скаргою СМЗ, призначеному на 29 травня 2003 року. У зазначену дату Судова палата у цивільних справах Верховного Суду скасувала рішення від 5 серпня 1998 року у зв'язку з тим, що Нахімовський суд розглянув справу за відсутності СМЗ та направив справу на новий розгляд.

3. Третє провадження

13. Тим часом, 15 березня 1999 року заявниця подала новий позов, вимагаючи компенсацію за період з 6 серпня 1998 року до 15 березня 1999 року, протягом якого СМЗ не виплачував їй заборгованість із заробітної плати, присуджену рішенням від 8 липня 1997 року.

4. Об'єднане провадження

14. 31 липня 2003 року заявниця подала до Нахімовського суду клопотання про об'єднання її позовів від 26 листопада 1997 року та 15 березня 1999 року. У ході судового засідання 18 вересня 2003 року суд задовольнив клопотання заявниці.

15. 26 листопада 2003 року суд прийняв рішення про відмову в задоволенні позовів заявниці. Відповідні витяги з рішення зазначають таке:

«...Суд, заслухавши представника позивачки та вивчивши матеріали цивільної справи, вважає, що позовні вимоги є необґрунтованими та не підлягають задоволенню з таких підстав.

Так, судом встановлено, що 30 вересня 1996 року позивачка була звільнена [з СМЗ]... Рішенням Нахімовського суду ... від 8 липня 1997 року, на її користь було стягнуто заборгованість із заробітної плати у сумі 492,17 [грн]... Таким чином, спір щодо стягнення розрахунку при звільненні був вирішений та [спір]

перейшов у стадію виконання. Зазначене рішення було виконано 18 березня 1999 року...

Відповідно до статті 117 Кодексу законів про працю України, у разі невиконання з вини [роботодавця] працівникові [трудоий договір з яким був припинений] сум, належних йому, у встановлені законом строки, [перший] повинен виплатити працівникові його середній заробіток за весь час затримки по день фактичного розрахунку.

З матеріалів справи випливає, що позивачка була звільнена 30 вересня 1996 року, заборгованість із заробітної плати на день звільнення становила 492,17 [грн], яку було стягнуто рішенням суду від 8 липня 1997 року.

Таким чином, спір щодо стягнення розрахунку при звільненні було вирішено судом 8 липня 1997 року та [спір] перейшов у стадію виконання. З первісним позовом щодо стягнення компенсації за ст. 117 Кодексу законів про працю України позивачка звернулась до суду 26 листопада 1997 року, ...пропустивши встановлений ст. 233 Кодексу законів про працю України тримісячний строк. Позивачка та її представник не представили достатніх і об'єктивних доказів, що свідчать про поважну причину пропуску процесуального строку, та не заявили вимог щодо поновлення пропущеного строку; тому суд не має підстав для його поновлення відповідно до вимог статті 234 Кодексу законів про працю України.

На підставах викладеного [суд]

Вирішив:

У позові Меньшаківій відмовити...»

16. Заявниця подала апеляційну скаргу, стверджуючи, що процесуальний строк, про який йдеться, розпочався 18 березня 1999 року, у день, коли вона отримала виплату із заробітної плати, яку було сплачено із запізненням.

17. 18 березня 2004 року апеляційний суд м. Севастополя (колишній Севастопольський суд) залишив без змін рішення від 26 листопада 2003 року. Суд відхилив твердження заявниці щодо того, що строк позовної давності за статтею 233 Кодексу законів про працю розпочався з 18 березня 1999 року, коли вона дійсно отримала суму, присуджену рішенням від 8 липня 1997 року. Суд постановив, що «фактичний розрахунок» відбувся 8 липня 1997 року і що строк позовної давності розпочався з цієї ж дати.

18. 28 липня 2006 року колегія у складі трьох суддів Верховного Суду відхилила касаційну скаргу заявниці як необґрунтовану.

В. Проведення щодо СМКС

1. Перше провадження

19. У травні 1998 року заявниця подала до Нахімовського суду позов до СМКС, вимагаючи виплату заборгованості з заробітної плати та компенсацію за несвоєчасну виплату заробітної плати.

20. 25 травня 1998 року суд присудив їй 1767,38 грн¹ виплати заборгованості із заробітної плати та компенсації за несвоєчасну виплату цієї заробітної плати за період з 7 липня 1997 року до 25 травня 1998 року. Це рішення не було оскаржене і набрало законної сили. У невстановлену дату відділ державної виконавчої служби Нахімовського районного управління юстиції відкрив виконавче провадження за цим рішенням суду. 15 червня 1999 року виконавче провадження було зупинено за клопотанням заявниці. 12 липня 1999 року заявниця отримала присуджену їй рішенням від 25 травня 1998 року суму в повному обсязі.

2. Друге провадження

21. У квітні 1999 року заявниця звернулась до Нахімовського суду із позовом до СМСК щодо стягнення компенсації за несвоєчасну виплату заробітної плати з 26 травня 1998 року.

22. 19 квітня 1999 року суд відмовив заявниці у позові. Заявниця подала касаційну скаргу, стверджуючи, що провадження, ініційоване нею у травні 1998 року, стосувалось заборгованості із заробітної плати та компенсації за її невиплату у період з 7 липня 1997 року до 25 травня 1998 року, в той час, як у своїй новій позовній заяві, поданій до суду у квітні 1999 року, вона вимагала компенсацію за період після 25 травня 1998 року.

23. 15 червня 1999 року Севастопольський суд скасував рішення суду першої інстанції та постановив нове рішення, яким закрив провадження у справі заявниці. Суд встановив, що предмет спору вже був вирішений Нахімовським судом 25 травня 1998 року. Відповідні частини ухвали від 15 червня 1999 року зазначають таке:

«...Відповідно до пункту 3 статті 227 Цивільного процесуального кодексу України суд закриває провадження у справі, якщо існує судове рішення, яке набрало законної сили, постановлене у спорі між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав.

З матеріалів справи вбачається, що дійсно 25 травня 1998 року Нахімовським районним судом постановлено рішення щодо стягнення ... на користь позивача 1767,38 [грн] заборгованості із заробітної плати та середнього заробітку за затримку остаточного розрахунку при звільненні за період з 8 липня 1997 року до 25 травня 1998 року...

Таким чином [суд визначив, що] спір стосовно стягнення заробітної плати за час затримки розрахунку вже вирішено 25 травня 1998 року та прийняття нового позову щодо того ж предмету і з тих же підстав суперечить пункту 3 статті 136 та пункту 3 статті 227 Цивільного процесуального кодексу України...

Керуючись статтями 310, 315 Цивільного процесуального кодексу України,
[судова колегія]

Ухвалила:

¹ Близько 383 євро.

Рішення ... від 19 квітня 1999 року скасувати і провадження за позовом Меньшаково О. О. ... до [СМЛС] ... закрити».

С. Інші провадження, в яких заявниця була стороною

24. 4 грудня 1995 року Арбітражний суд міста Севастополя (державний суд, який до червня 2001 року розглядав спори між підприємствами та іншими суб'єктами господарювання) відкрив провадження у справі про банкрутство СМЗ. Заявниця та пан К. приєдналися до провадження як кредитори СМЗ. Ухвалою від 24 грудня 1998 року арбітражний суд зобов'язав включити суми, присуджені рішеннями Нахімовського суду від 8 липня 1997 року та 5 серпня 1998 року, постановленими на користь заявниці, до списку вимог кредиторів.

25. Ухвалою від 24 березня 1999 року, частково зміненою ухвалою від 2 квітня 1999 року цей же суд скасував ухвалу від 24 грудня 1998 року та зупинив провадження у справі про банкрутство на тій підставі, що СМЗ виплатив суми, які вимагала заявниця та пан К., у повному обсязі.

26. 6 та 24 квітня 1999 року відповідно пан К. та заявниця подали до суду клопотання про внесення протестів на ухвали від 24 березня та 2 квітня 1999 року.

27. 13 липня 1999 року Вищий арбітражний суд України відмовив у задоволенні клопотання пана К. як необґрунтованого.

28. Листом від 8 жовтня 1999 року Арбітражний суд міста Севастополя поінформував заявницю про те, що її заяву не буде направлено до Вищого арбітражного суду у зв'язку з тим, що вже є ухвала за аналогічною заявою пана К.

29. 3 листопада 1999 року заявниця подала до Ленінського районного суду м. Севастополя позов до Арбітражного суду міста Севастополя, вимагаючи компенсації за відмову розглядати її заяву про перегляд ухвал від 24 березня та 2 квітня 1999 року в порядку нагляду.

30. 22 травня 2000 року Ленінський районний суд закрив провадження у справі на тій підставі, що позов заявниці не може бути розглянутий судами, оскільки Арбітражний суд міста Севастополя не міг нести цивільної відповідальності за свої процесуальні дії. 19 вересня 2000 року Севастопольський суд залишив рішення суду першої інстанції без змін.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАКТИКА

**А. Цивільний процесуальний кодекс України від 1963 року
(втратив чинність з 1 вересня 2005 року)**

31. Відповідні положення Кодексу зазначають таке:

**Стаття 136
Прийняття заяв у цивільних справах**

«... Суддя відмовляє в прийнятті заяви:

...

3) якщо є таке, що набрало законної сили, постановлене по спору між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав рішення суду чи ухвала суду про прийняття відмови позивача від позову або про затвердження мирової угоди сторін...»

**Стаття 227
Підстави закриття провадження в справі**

«... Суд закриває провадження в справі:

...

3) якщо є таке, що набрало законної сили, постановлене по спору між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав рішення суду чи ухвала суду про прийняття відмови позивача від позову або про затвердження мирової угоди сторін...»

**Стаття 310
Обов'язки касаційної інстанції**

«При розгляді справи в касаційному порядку суд по наявних в справі і додатково поданих сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі, матеріалах перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції...

Суд не зв'язаний доводами касаційної скарги ... і зобов'язаний перевірити справу в повному обсязі»

**Стаття 315
Скасування рішення з закриттям провадження в справі
або залишенням заяви без розгляду**

«Рішення суду підлягає скасуванню в касаційному порядку з закриттям провадження у справі або залишенням заяви без розгляду з підстав, зазначених у статтях 227 і 229 цього Кодексу».

В. Кодекс законів про працю України 1971 року

32. Відповідні положення Кодексу, викладені наступним чином:

**Стаття 116
Строки розрахунку при звільненні**

«При звільненні робітника або службовця виплата всіх сум, що належать йому від підприємства, установи, організації, провадиться в день звільнення. Якщо працівник в день звільнення не працював, то зазначені суми мають бути виплачені не пізніше наступного дня після пред'явлення звільненим працівником вимоги про розрахунок.

В разі спору про розмір сум, належних працівникові при звільненні, власник або уповноважений ним орган в усякому випадку повинен в зазначений у цій статті строк виплатити не оспорювану нею суму».

Стаття 117

Відповідальність за затримку розрахунку при звільненні

«В разі невиплати з вини власника або уповноваженого ним органу належних звільненому працівникові сум у строки, зазначені в статті 116 цього Кодексу, при відсутності спору про їх розмір підприємство, установа, організація повинні виплатити працівникові його середній заробіток за весь час затримки по день фактичного розрахунку.

При наявності спору про розміри належних звільненому працівникові сум власник або уповноважений ним орган повинен сплатити зазначене в цій статті відшкодування в тому разі, коли спір вирішено на користь працівника. Якщо спір вирішено на користь працівника частково, то розмір відшкодування за час затримки визначає орган, який виносить рішення по суті спору...»

Стаття 233

Строки звернення до ... суду за вирішенням трудових спорів

«Працівник може звернутися з заявою про вирішення трудового спору безпосередньо до районного (міського) суду в тримісячний строк з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права...»

С. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 13 від 24 грудня 1999 року «Про практику застосування судами законодавства про оплату праці»

33. Відповідні витяги з постанови пленуму Верховного Суду зазначають таке:

«20. Установивши при розгляді справи про стягнення заробітної плати у зв'язку із затримкою розрахунку при звільненні, що працівникові не були виплачені належні йому від підприємства, установи, організації суми в день звільнення, коли ж він у цей день не був на роботі,— наступного дня після пред'явлення ним роботодавцеві вимог про розрахунок, суд на підставі ст. 117 КЗпП стягує на користь працівника середній заробіток за весь період затримки розрахунку, а при непроведенні його до розгляду справи — по день постановлення рішення, якщо роботодавець не доведе відсутності в цьому своєї вини. Сама по собі відсутність коштів у роботодавця не виключає його відповідальності.

У разі непроведення розрахунку у зв'язку із виникненням спору про розмір належних до виплати сум вимоги про відповідальність за затримку розрахунку підлягають задоволенню у повному обсязі, якщо спір вирішено на користь позивача або такого висновку дійде суд, що розглядає справу. При частковому задоволенні позову працівника суд визначає розмір відшкодування за час

затримки розрахунку з урахуванням спірної суми, на яку той мав право, частки, яку вона становила у заявлених вимогах, істотності цієї частки порівняно із середнім заробітком та інших конкретних обставин справи...»

25. ... Непроведення розрахунку з працівником у день звільнення або, якщо в цей день він не був на роботі, наступного дня після його звернення з вимогою про розрахунок є підставою для застосування відповідальності, передбаченої ст. 117 КЗпП. У цьому разі перебіг тримісячного строку звернення до суду починається з наступного дня після проведення зазначених виплат незалежно від тривалості затримки розрахунку.

Пропуск без поважних причин тримісячного строку звернення до суду є самостійною підставою для відмови в позові, однак якщо суд установить, що останній є необґрунтованим, він відмовляє в його задоволенні саме з цих підстав».

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 ТА СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

34. У своїх первісних поданнях від 4 грудня 1999 року заявниця скаржилась за пунктом 1 статті 6 Конвенції на результат та несправедливість провадження стосовно її скарг до СМСК щодо компенсації за несвоєчасно виплачену заробітну плату. Зокрема заявниця скаржилась на те, що національні суди неправомірно відмовили їй у розгляді її скарги по суті.

35. Згодом, у своїх доводах від 11 березня 2001 року, заявниця скаржилася на те, що Арбітражний суд міста Севастополя несправедливо відмовив у розгляді її клопотання про перегляд своїх ухвал від 24 березня та 2 квітня 1999 року в порядку виключного провадження. Заявниця також оскаржувала відмову національних судів розглядати її цивільний позов до Арбітражного суду міста Севастополя. Заявниця посилалась на пункт 1 статті 6 та статтю 13 Конвенції.

36. 21 жовтня 2004 року заявниця скаржилась за пунктом 1 статті 6 Конвенції на скасування рішення Нахімовського суду від 5 серпня 1998 року.

37. 26 вересня 2006 року заявниця скаржилась на результат, несправедливість та тривалість провадження щодо розгляду позову до СМЗ про компенсацію, зокрема, вона скаржилась на те, що національні суди неправомірно відмовили у розгляді її скарги до підприємства по суті. Заявниця також скаржилась на те, що судові засідання 28 липня 2006 року у Верховному Суді України не було публічним. Вона посилалась на пункт 1 статті 6 Конвенції.

38. Пункт 1 статті 6 та стаття 13 Конвенції передбачають таке:

Стаття 6

«Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку ... судом, ..., який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...»

Стаття 13

«Кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

А. Прийнятність

39. Суд зазначає, що скарга заявниці щодо порушення її права на розгляд в розумний строк справи проти СМЗ щодо компенсації піднімає питання факту та права за Конвенцією, вирішення яких вимагає розгляду справи по суті. Суд не знаходить жодних підстав для визнання скарги непринятною.

40. Суд також вважає, що скарги заявниці за пунктом 1 статті 6 Конвенції на те, що відмова національних судів розглядати її позови до СМЗ та СМСК щодо компенсації, подані у листопаді 1997 року, березні та квітні 1999 року, становить порушення її права на доступ до суду, повинні бути визнані прийнятними.

41. Суд розглянув решту скарг заявниці за пунктом 1 статті 6 та статтею 13 Конвенції та вважає, що з урахуванням усіх наявних у нього матеріалів та в тій мірі, в якій вони охоплюються його компетенцією, вони не виявляють жодних ознак порушення прав та свобод, гарантованих Конвенцією та протоколами до неї. Відповідно Суд відхиляє їх як явно необґрунтовані відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції.

В. Суть

1. Тривалість об'єднаного провадження щодо СМЗ

42. Заявниця підтримала свою скаргу на тривалість провадження проти СМЗ щодо компенсації заборгованості. Зокрема, вона зазначила, що справа не була складною. Вона була змушена внести зміни у свої позовні вимоги з метою оновлення сум, які вона вимагала, особливо з урахуванням тривалості провадження. Заявниця також стверджувала, що з травня 1999 року по травень 2003 року судові засідання не призначались, оскільки суддя був залучений до розгляду іншої

справи. Вона також стверджувала, що завданням судів було забезпечити, використовуючи всі можливі процесуальні засоби, явку відповідача в судові засідання. Крім того, заявниця зазначила, що не було пояснень затримці більше ніж у два роки, яка мала місце, коли справа знаходилась на розгляді у Верховному Суді з березня 2004 року до липня 2006 року. Тому, відповідно до тверджень заявниці, суди не розглянули її справу у «розумний строк», як того вимагає пункт 1 статті 6 Конвенції.

43. Уряд зазначив, що тривалість відповідних проваджень не була необґрунтованою. Він стверджував, що з боку держави не було значних періодів бездіяльності. З іншого боку, були періоди затримок, спричинених сторонами цього провадження, а їхні дії деякою мірою ускладнили розгляд. Зокрема, суд першої інстанції та апеляційний суд переглядали справу декілька разів у зв'язку з апеляційними скаргами заявниці та підприємства-відповідача; заявниця подавала заяви про відвід судді, який розглядав її справу, та змінювала позовні вимоги; суд відклав декілька судових засідань через неявку сторін та через необхідність виклику свідків, про що клопотали сторони. Уряд не вказав точних дат судових засідань та строків затримок у провадженні, на які він посилався у своїх зауваженнях.

44. Суд зазначає, що 26 листопада 1997 року та 15 березня 1999 року заявниця звернулась до національних судів з двома окремими позовами до СМЗ, вимагаючи компенсації за несвоєчасно сплачену їй заробітну плату. 5 серпня 1998 року Нахімовський суд постановив рішення щодо першого позову заявниці. Рішення не було оскаржене до судів вищих інстанцій, набрало законної сили та було виконане 18 березня 1999 року. Крім того, п'ятьма роками пізніше Верховний Суд скасував зазначене рішення та направив справу на новий розгляд. Суд першої інстанції об'єднав перший позов заявниці з другим позовом, провадження за яким тривало з 15 березня 1999 року.

45. Ці позови були розглянуті разом, і 28 липня 2006 року Верховний Суд прийняв остаточну ухвалу у справі заявниці, відмовивши у задоволенні обох позовів, як таких, що були подані поза встановленим строком. Отже, оскаржене провадження, яке розпочалося 26 листопада 1997 року та закінчилося 28 липня 2006 року, тривало вісім років та вісім місяців, включаючи протягом періоду з 5 серпня 1998 року до 15 березня 1999 року, коли провадження не було (див. рішення від 23 вересня 2004 року у справі «Сманакова проти Росії» (*Yemanakova v. Russia*), заява № 60408/00, п. 41, та рішення від 18 липня 2006 року у справі «Єфіменко проти України» (*Efimenko v. Ukraine*), заява № 55870/00, п. 51).

46. Суд повторює, що розумність тривалості провадження повинна визначатися з огляду на обставини справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та відповідних органів, а також ступінь важливості предмета спору для заявника (див.,

серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Фрідлендер проти Франції» (*Frydlender v. France*) [ВП] № 30979/96, п. 43, *ECHR* 2000-VII).

47. Суд зазначає, що спір, про який йдеться, стосується виплати заборгованості із заробітної плати та компенсації за її несплату. Отже, це була звичайна цивільна справа, вирішення якої не вимагало дотримання складної процедури. Крім того, провадження закінчилось прийняттям рішення про визнання позовів заявниці такими, що були подані поза встановленим строком.

48. Суд звертає увагу не те, що він неодноразово встановлював порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у справах, які порушують подібні питання (див. вищезгадане рішення у справі «Єфіменко проти України» (*Efimenko v. Ukraine*), пп. 55–58).

49. Розглянувши всі надані йому матеріали, Суд вважає, що Уряд не навів жодного факту чи аргументу, здатних переконати його дійти іншого висновку у цій справі.

Відповідно мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з тривалістю цих проваджень.

2. Доступ до суду

50. Заявниця стверджувала, що відмова судів розглядати її позови до своїх колишніх роботодавців щодо компенсації не була заснована на обставинах справи та була результатом неправильного застосування судами процесуальних норм.

51. Уряд стверджував, що судові рішення були постановлені згідно з процесуальними нормами та, відповідно, заявниця не була позбавлена права доступу до суду.

52. Суд повторює, що пункт 1 статті 6 гарантує кожному право на звернення до суду з позовом щодо його прав та обов'язків цивільного характеру. Таким чином, він втілює в собі «право на суд», яке, згідно з практикою Суду, включає в себе не тільки право ініціювати провадження, але й право розраховувати на «розгляд» спору судом (див., наприклад, рішення у справі «Кутіч проти Хорватії» (*Kutia v. Croatia*), заява № 48778/99, п. 25, *ЕСПЛ* 2002-II).

53. Право на суд не є абсолютним і може підлягати легітимним обмеженням. У випадку, коли доступ особи до суду обмежується або законом, або фактично таке обмеження не суперечить пунктові 1 статті 6 Конвенції, якщо воно не завдає шкоди самій суті права і переслідує легітимну мету за умови забезпечення розумної пропорційності між використовуваними засобами та метою, яка має бути досягнута (див. рішення у справі «Ашингдейн проти Сполученого Королівства» (*Ashingdane v. the United Kingdom*) від 28 травня 1985 року, п. 57, *Series A*, № 93). Суд підкреслює, що у сфері тлумачення

національного законодавства, зокрема, процесуальних правил, що застосовуються у судовому провадженні, його роль обмежується перевіркою того, чи результати такого тлумачення національними органами влади, особливо судами, відповідають Конвенції (див. рішення у справі «Звольський та Звольська проти Чеської Республіки» (*Zvolsky and Zvolska v. the Czech Republic*), заява № 46129/99, п. 46, *ЕСПЛ* 2002-IX).

54. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що заявниця мала доступ до суду, оскільки її позовні заяви надійшли до Нахімовського суду та до судів вищих інстанцій. Проте, у провадженні проти СМЗ національні суди в кінцевому підсумку відхилили позови заявниці щодо компенсації, вважаючи, що вони були подані поза встановленим строком. Позови заявниці, подані у квітні 1999 року проти СМСК, були відхилені у зв'язку з тим, що питання вже було вирішено остаточним рішенням від 25 травня 1998 року.

55. Суд зазначає, що позовні вимоги заявниці до її колишніх роботодавців щодо компенсації ґрунтувались на тому, що стаття 117 Кодексу законів про працю надавала їй право отримати компенсацію за несвоєчасну виплату заборгованості по заробітній платі до дня її фактичної виплати, навіть за періоди невиконання рішення, яким присуджувалась така виплата заборгованості.

56. Незважаючи на відмінності в результатах проваджень проти СМЗ та СМСК виявляється, що доводи заявниці не було прийнято судами. Зокрема, рішення суду від 15 червня 1999 року та 26 листопада 2003 року щодо відмови в задоволенні позовних вимог заявниці ґрунтувались на тому, що компенсація за затримку виплати заробітної плати відповідно до статті 117 Кодексу законів про працю могла вимагатись заявницею лише за період до присудження заборгованості із заробітної плати рішеннями від 8 липня 1997 року та 25 травня 1998 року та що тримісячний строк для вчинення процесуальних дій розпочався з цих дат (див., зокрема, пункт 15 вище). З прийняттям цих рішень статті 116 та 117 Кодексу законів про працю більше не застосовуються у справі заявниці, а зобов'язання колишніх роботодавців виплатити заборгованість із заробітної плати та компенсацію було замінено на зобов'язання виконати судові рішення на користь заявниці, що не регулюється матеріальними нормами трудового права.

57. У зв'язку з вищенаведеним, Суд зазначає, що застосування процесуальних обмежень у справі заявниці значною мірою залежало від тлумачень матеріальних норм Кодексу законів про працю. У зв'язку з цим, Суд зазначає, що відповідно до статті 117 Кодексу «при відсутності спору щодо суми» заборгованості із заробітної плати, звільнені працівники мають право на компенсацію за несвоєчасну виплату такої заборгованості за період «фактичного розрахунку»

(частина перша статті 117), а «при наявності спору про розміри сум» заборгованості із заробітної плати компенсація повинна бути виплачена, якщо спір вирішено на користь працівника (частина друга статті 117). Особливу увагу слід звернути на те, що частина друга статті 117 Кодексу, яка встановлює право на отримання компенсації у випадку постановлення судом рішення щодо суми такої заборгованості та є застосовною у справі заявниці, не передбачає виплати компенсації за період до фактичного розрахунку по заборгованості, на відміну від частини першої статті 117. Таким чином, немає обґрунтованих підстав стверджувати, що ці положення передбачають право на отримання компенсації за затримку виплати заробітної плати, що мала місце після того, як її сума була встановлена судом.

58. Хоча можна стверджувати, що обґрунтуванню, наведеному судами щодо оскаржуваних рішень, не вистачає чіткості і ясності, оскільки суди детально не розглянули двояку дію статті 117 Кодексу законів про працю, Суд дійшов висновку, що воно не свідчить про жодні прояви несправедливості чи свавілля, і процесуальні обмеження доступу заявниці до суду не застосовувались непропорційно. Крім того, Суд повторює, що він не є апеляційним судом для оскарження рішень національних судів та, як правило, саме національні суди повинні тлумачити національне законодавство та надавати оцінку наданим їм доказам (див., наприклад, рішення у справі «Вайт та Кенеді проти Німеччини» (*Waite and Kennedy v. Germany*), заява № 26083/94, п. 54, *ЕСПЛ* 1999-1).

59. Відповідно Суд вважає, що не було порушення статті 6 Конвенції щодо скарги заявниці на відсутність доступу до суду.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ

60. У своїх доводах від 26 вересня 2006 року заявниця скаржилась на те, що її право на мирне володіння своїм майном, як це передбачено статтею 1 Першого протоколу, було порушено у зв'язку з відмовою національних судів розглянути по суті її позов до її колишніх роботодавців щодо компенсації. Стаття 1 Першого протоколу передбачає таке:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів...»

61. Уряд стверджував, що вимоги заявниці були відхилені судами відповідно до національного законодавства, і цей факт не становить необґрунтованого втручання в її право на мирне володіння своїм майном. Крім того, Уряд зазначав, що рішення Нахімовського суду від 25 травня 1998 року, яким були задоволені позовні вимоги до СМСК щодо компенсації, було виконано в повному обсязі.

62. Заявниця стверджувала, що вона за законом мала право отримати компенсацію за затримку виплати заробітної плати, однак вона не могла реалізувати це право через незаконне відхилення її позовних вимог судами.

63. Суд зазначає, що скарга заявниці щодо вимог до СМСК про компенсацію була вперше викладена у її заяві від 26 вересня 2006 року, тобто більше ніж через шість місяців після прийняття апеляційним судом м. Севастополя рішення (15 червня 1999 року). Таким чином, вона повинна бути визнана неприйнятною відповідно до пунктів 1 та 4 статті 35 Конвенції.

64. Що стосується скарги заявниці щодо провадження проти СМЗ Суд повторює, що заявники можуть стверджувати про порушення статті 1 Першого протоколу лише в тій мірі, в якій оскаржувані рішення стосуються їхнього «майна» у розумінні цього положення. «Майном» може бути або «існуюче майно», або активи, включаючи право вимоги, щодо яких заявники можуть стверджувати, що вони мають щонайменше «законне сподівання» отримати можливість ефективного реалізації права на майно (див., серед багатьох інших джерел, ухвали щодо прийнятності у справах «Мелгоус проти Чеської Республіки» (*Malhous v. the Czech Republic*) [ВП, заява № 33071/96, *ECHR* 2000-XII, «Грацінгер та Грацінгерова проти Чеської Республіки» (*Gratzinger and Gratzingerova v. the Czech Republic*) [ВП], заява № 39794/98, п. 69, *ECHR* 2002-VII, рішення у справі «Копецький проти Словаччини» (*Korecky v. Slovakia*) [ВП], заява № 44912/98, п. 35, *ECHR* 2004-IX, ухвалу щодо прийнятності у справі «Фон Мальтцан та інші проти Німеччини» (*Von Maltzan and Others v. Germany*) [ВП], заяви №№ 71916/01, 71917/01 та 10260/02, п. 74, *ECHR* 2005-V, та ухвалу від 24 червня 2008 року щодо прийнятності у справі «Бата проти Чеської Республіки» (*Bata v. the Czech Republic*), заява № 43775/05).

65. З огляду на тлумачення судами відповідного національного законодавства у справі заявниці, Суд вважає, що вимоги заявниці щодо компенсації за період з 8 липня 1997 по 18 березня 1999 року не мають жодного правового підґрунтя (див. пункти 56 і 57 вище). Зокрема, стаття 117 Кодексу законів про працю не могла бути розтлумачена як така, що встановлює право на отримання компенсації за затримку виплати заробітної плати, що мала місце після того, як вона була присуджена заявниці за рішенням суду.

66. Щодо позовів про компенсацію, які стосувались періоду до 8 липня 1997 року, Суд зазначає, що рішення національного суду про їх відхилення як поданих поза встановленим терміном подання, здається, не є свавільним або явно необґрунтованими. Крім того, Суд має обмежену компетенцію щодо тлумачення національних процесуальних правил та, в принципі, він не може підмінити висновки національних судів своїми.

67. Відповідно скарга за статтею 1 Першого протоколу, що стосується позову заявниці до СМЗ щодо компенсації є явно необґрунтованою у розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції і повинна бути відхилена відповідно до пункту 4 статті 35 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

68. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

69. Заявниця вимагала 64 803,28 грн¹ відшкодування матеріальної шкоди, яке включало в себе суму компенсації, на яку вона нібито має право у зв'язку з затримкою СМЗ виплати заробітної плати за період з 1 жовтня 1996 року до 18 березня 1999 року, уточнену відповідно до встановленого розміру мінімальної заробітної плати. Вона також вимагала 4500 євро відшкодування моральної шкоди.

70. У зв'язку з вимогою заявниці щодо матеріальної шкоди Уряд зазначив, що заявниця не мала права на отримання виплат, що було підтверджено національними судами. Вимогу щодо відшкодування моральної шкоди Уряд вважає необґрунтованою.

71. Суд не вбачає жодного причинно-наслідкового зв'язку між встановленим порушенням та заявленою матеріальною шкодою, тому відхиляє цю вимогу. З іншого боку, здійснюючи оцінку на засадах справедливості, як це вимагається статтею 41 Конвенції, Суд присуджує заявниці 2100 євро відшкодування моральної шкоди.

B. Судові та інші витрати

¹ Приблизно 5511 євро.

72. Заявниця вимагала 60,68 доларів США¹ компенсації поштових витрат, понесених у зв'язку з провадженням у Суді.

73. Уряд заперечував проти цієї вимоги.

74. З огляду на наявну у нього інформацію, Суд вважає за належне присудити заявниці заявлену суму відшкодування судових та інших витрат.

С. Пеня

75. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткових пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Оголошує прийнятними скарги заявниці за пунктом 1 статті 6 Конвенції щодо відсутності доступу до суду у контексті її позовів про компенсацію, поданих до національних судів у листопаді 1997 року, березні та квітні 1999 року, а також щодо тривалості провадження проти СМЗ про компенсацію проти СМЗ, а решту скарг у заяві — непринятними.

2. Постановляє, що мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо тривалості провадження про стягнення компенсації із СМЗ.

3. Постановляє, що не було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо скарги заявниці на відсутність доступу до суду.

4. Постановляє, що:

(а) упродовж трьох місяців з дня, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має сплатити заявниці 2100 (дві тисячі сто) євро відшкодування моральної шкоди та 40 (сорок) євро компенсації судових та інших витрат, разом з будь-якими податками, що можуть нараховуватися; ці суми мають бути конвертовані у валюту держави-відповідача за курсом станом на день здійснення платежу;

(б) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

¹ Приблизно 40 євро.

5. *Відхиляє* решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 8 квітня 2010 року згідно з пунктами 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН
Голова